

ЕСТЕТИЧНА ПЛАТФОРМА РАНИХ НОВЕЛ ГОФМАНА «КАВАЛЕР ГЛЮК» І «КРЕЙСЛЕРІАНА» ЯК ПРОЯВ ВЗАЄМОПРОНИКЛИВОСТІ ТА ВЗАЄМОДІЇ РІЗНИХ ВИДІВ МИСТЕЦТВА

Ігнатенко Ельвіра,
*учитель зарубіжної літератури, учитель-методист
Київської гімназії східних мов № 1, м. Київ, Україна*

Вивчаючи зміст освіти сучасної школи, дослідники зазначають, що «приріст наукової інформації <...> спонукає науковців та вчителів визначати нові шляхи подання та інтерпретації навчального матеріалу»¹. Серед таких шляхів – переосмислення навчальних текстів через призму аксіологічності. Якщо проаналізувати відповідний досвід педагогічного колективу Київської гімназії східних мов №1, то, передусім, необхідно зацентрувати увагу на формуванні в учнів культурно-мовних² та морально-громадянських цінностей³. Предмет «Зарубіжні література» – яскравий приклад цього. Наразі сконцентруємося на творчості Гофмана, зокрема на естетичній платформі раних його новел «Кавалер Глюк» і «Крейслеріана», що втілюють взаємопроникність і взаємодію різних видів мистецтва. Адже для Гофмана музика була ще одним щирим покликанням, якому він віддав чимало років ще до початку літературної творчості. Він був переконаний, що «таємниця музики в тому, що вона знаходить невичерпне

джерело вираження там, де мова мовчить»⁴. Саме на таких зразках учні вчать пізнавати цінності відомих постатей, феномени мистецтва, явища культури загалом, розвивають аналітичне, критичне й творче мислення.

Одним із нових напрямів у сучасному гофманознавстві є дослідження взаємодії та взаємозв'язку різних видів мистецтва: літературного першоджерела (творів Гофмана), музики, котра проникає та звучить у багатьох літературних творах Гофмана і є лейтмотивом усієї творчості письменника. Наукова новизна полягає у комплексному розкритті та узагальненні специфіки відображення теми музики у літературних творах Гофмана. Великий диригент, блискучий інтерпретатор опери Моцарта і Глюка, піаніст і талановитий композитор, автор двох симфоній, трьох опер і низки камерних творів, творець першої романтичної опери «Ундіна», що в 1816 році з успіхом йшли на сцені королівського театру в Берліні... З «Крейслеріаною» у літературу ввійшов образ капельмейстера Йоганна Крейслера – центральна фігура серед створених Гофманом художників-ентузіастів, яким немає місця в затхлій атмосфері німецької філістерської дійсності, образи, що Гофман проніс до кінця творчості, щоб зробити його головним героєм свого останнього роману «Життєві погляди kota Мурра».

Внутрішнє споріднення автора та героя «Крейслеріани» очевидне, образ Крейслера глибоко автобіографічний. У «Життєвих поглядах kota Мурра» Гофман не тільки повідомляє біографію Крейслера, риси своєї біографії, а й приписує йому свої власні музичні твори. Ім'ям капельмейстера Йоганна Крейслера письменник підписує свої музичні рецензії і навіть лист до друзів. Тобто, Йоганн Крейслер – не тільки улюблений герой Гофмана, він – літературний двійник автора⁵. Значення «Крейслеріани» – не тільки в її автобіографічності. Письменник вкладає в неї загальноестетичні погляди й судження з різних питань музики⁶.

Гофмана по праву вважають родоначальником німецької романтичної музичної критики. Коло інтересів Гофмана-рецензента дуже широке, у його поле зору потрапляють різноманітні музичні явища: італійська і французька опера, церковна музика стародавніх і сучасних композиторів, творчість Глюка і віденських класиків – Гайдна, Моцарта, Бетховена та ін. Рецензії Гофмана написані у справжній художній формі. Тому цілком природно, що, працюючи над «Крейслеріаною», Гофман включає в неї нарис «Інструментальна музика Бетховена», перероблений із двох рецензій, які були опубліковані в «Загальній музичній газеті» в 1810 і 1813 роках⁷.

Гофман був чудовим знавцем музичного мистецтва, мав тонкий смак, володів гострим і вірним критичним чуттям, які він проявляв в оцінці конкретних музичних явищ. Багато висловлень письменника про окремі засоби музичної мови – про значення мелодії, гармонії, про змістовність музичних добутоків – не втратили свого значення до наших днів.

Неабияке значення мала творчість Гофмана для іншого німецького композитора-романтика – Роберта Шумана. Шумановські статті і рецензії часто близькі статтям Гофмана і за формою художнього нарису-новели і за пристрасстю, і за гостротою суджень. І саме Шуман-музикант, дивно близький за духом до Йоганна Крейслера, створив у своїй «Крейслеріані» геніальний музичний образ гофманівського героя⁸.

Музика пронизує прозу Гофмана не тільки як тема, але і як стиль. Насправді душа Гофмана, душа його мистецтва ширше і музики, і літератури: вона – театр, і в цьому театрі є, як ведеться, і музика, і драма, і комедія, і трагедія. Думки Гофмана про музику і становище музиканта в сучасному суспільстві в більшості нарисів вкладені ним у уста Крейслера, а в деяких викладені безпосередньо від імені автора. Тільки музикант-творець міг так зримо описати процес народження музики, як зробив це Гофман. У схвильованому оповіданні героя про те, «як співають одне одному квіти», письменник поживавив усі ті почуття, які не раз охоплювали його самого, коли обриси й фарби навколишнього світу починали перетворюватися для нього у звуки.

¹ Васьківська Г. О., Кизенко В. І., Косянчук С. В. [та ін.]. *Формування змісту профільного навчання: теоретико-методологічний аспект* : кол. монографія. Київ : Конві-ПРИНТ, 2018. 260 с. (с. 103).

² Вербицька О. В. Дослідно-експериментальна робота за темою «Реалізація інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів»: завдання, зміст, етапи, очікувані результати. *Дидактика: теорія і практика*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. С. 83–89.

³ Савченко М. Науково-теоретичні підходи до розвитку морально-громадянських цінностей учнів у контексті дослідно-експериментальної роботи в гімназії. *Дидактика: теорія і практика* : зб. наук. праць. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. С. 155-167.

⁴ Гофман Э. Т. А. *Избранные произведения*. В 3-х т. / Вступ. ст. И. Миримского. Москва, 1975.

⁵ Федоров Ф. П. *Эстетические взгляды Э. Т. А. Гофмана*. Рига : Звайгзне, 1972. 63 с.

⁶ Жирмунский В. М. *Немецкий романтизм и современна мистика*. Санкт-Петербург : Ахиота, 1996. 230 с.

⁷ Бэлза И. Ф. *Исторические судьбы романтизма и музыки. Очерки*. Москва : Музыка, 1984. 200 с.

⁸ Корзина Н. А. *Стиль прозы Э. Т. А. Гофмана и романтический синтез искусств* : дис. ... канд. филол. наук. Калинин, 1985. – 216 с.